

СЈЕЋАЊА

СЈЕЋАЊА НА ВАЖНИЈЕ ДОГАЂАЈЕ У СРЕЗУ АНДРИЈЕВИЧКОМ ПОЧЕТКОМ 1942. ГОДИНЕ

Посљедњих година све је већи број људи који се интересују и раде на проучавању и оцјењивању рада партијских организација и догађаја који су се збили почетком 1942. године у бившем округу колшинском, посебно у бившем срезу андријевичком. То је, у принципу, добро и корисно, и сваки напор у том смислу заслужује политичку и друштвену подршку. Међутим, међу њима има појединаца, који покушавају да путем импровизација, субјективистичких конструкција догађаја, па чак и отвореним фалсификовањем историјских чињеница нетачно прикажу неке од ових догађаја, као и политику и ставове ОК КПЈ Колашин и МК Андријевица у њиховом рјешавању. Због тога сматрамо својом дужношћу и обавезом да, као ондашње окружно партијско руководство за срезове андријевички, берански и колашински, изнесемо своја мишљења и сјећања о неким важнијим, сада већ политички спорним питањима, као свој прилог освјетљавању поменутих догађаја и лакшем утврђивању историјске истине.

Најбитније карактеристике војно-политичких прилика у округу, односно срезу андријевичком мјесеца фебруара 1942. године:

Да би се што боље и потпуније приказала и разумјела политика ОК КПЈ Колашин и мјесних партијских руководства у округу у руковођењу оружаном борбом у поменутом периоду, и то; прије свега, на основу њихових конкретних одлука, ставова и закључака у рјешавању одређених политичких војних и других питања насталих развитком догађаја у срезу андријевичком, о чему овом приликом желимо посебно да говоримо, нужно је и корисно подсјетити на тадашње војно-политичке услове, као и на политичке мјере и акције партијских руководства и организација у напорима за даље настављање и развијање НОБ.

У извјештају ОК КПЈ Колашин од 14. фебруара 1942. године упућеном ПК КПЈ за Црну Гору и Боку (докуменат у Архиву ЦК КПЈ) дата је доста опширна и конкретна анализа политичког стања у округу, а посебно у срезу андријевичком. У овом извјештају се у првом реду истиче да су четници у беранском и андријевичком срезу у офанзиви, а партизанске снаге у слабљењу, и да због тога политички утицај партијских организација у

масама опада, а политичка ситуација се погоршава.

У посебној и врло конкретној оцјени војно-политичке ситуације у срезу андријевичком у извјештају се, поред осталог, каже:

„Постоји опасност да ће четници ликвидирати наше снаге које су малобројне у срезу, ако се четничке банде убрзо не разјуре“.

Пошто се констатује да се, и поред свих предузетих политичких и других мјера од стране МК, организација и чланова КПЈ у овом срезу, политичка ситуација нагло погоршава, у извјештају се наставља:

„Другови Чајо и Деда-Ђоко Вујошевић (који су се тада налазили у Колашину) су једним писмом извијестили ПК и предложили да се пошаље помоћ за ликвидацију ових народних непријатеља, још у почетку, док нијесу извршили потпуну организацију“.

И, најзад, позивајући се на дату оцјену политичког стања у округу, ОК КПЈ Колашин упозорава ПК да све речено упућује на закључак „да постоји опасност за сам Колашин“.

Као што се из наведених ставова овог документа види, ОК је упозоравао ПК на опасност од четничке експанзије и одлучно и упорно тражио војничку помоћ да би се она онемгућила. Нешто касније, али прије четничког освајања среза андријевичког, ПК КПЈ односно Главни штаб НОПО за Црну Гору и Боку упутио је, и то значајну, војну помоћ од неколико стотина партизана из готово свих крајева Црне Горе, који су се окупили, организовали и ологоравали на Матешеву.

Сем тога, за правилно схватање и разумијевање тадашњих војно-политичких услова и односа у округу и основне политичке оријентације у раду свих одговорних чинилаца НОБ на овом подручју, важно је истаћи да је Главни штаб НОПО за Црну Гору и Боку у заједници са штабом Комског одреда имао у то вријеме, па и релативно дуго после тога, процјену о војно-политичкој надмоћности партизанских снага над четничким, односно непријатељским на овом простору. На тој основи Главни штаб је тих дана, а и касније, правио планове и пердузимао одређене мјере ради заустављања италијанско-четничке офанзиве, као и за чишћење и уништење четника и поновно ослобођење територије које су они освојили.

Иако се касније показало да је ова процјена односа снага између партизана, с једне, и четника односно удружених непријатеља НОБ, с друге стране, била нереална, због чега су и војни планови партизанских штабова остали неостварени, важно је истаћи и констатовати да су у то вријеме, поред генералне линије КПЈ за организовање и развијање НОБ, поменуте оцјене и на њима засновани планови војно-политичког руководства Црне Горе и Боке битно одређивали конкретну политику, ставове и одлуке партијских организација и партизанских одреда, као и

других политичких фактора НОБ на овом подручју, и њихову свеукупну војно-политичку и другу активност.

Све наведене чињенице недвосмислено показују и потврђују да су партијска руководства и организације КПЈ у округу колашинском, у овом периоду, водиле истрајну и непоколебљиву политику даље, још одлучнијег, настављања НОБ, односно одбра-не слободне партизанске територије и бржег организационог, морално-политичког и војног оспособљавања и јачања, као и евентуалног бројног проширивања партизанских одреда. Њено остваривање било је практично повезано са припремама за реализацију предвиђеног и најављеног плана чишћења и уништења четника у горњем Полимљу.

Досљедност у спровођењу овакве политике ОК и мјесних партијских организација у округу дошла је у пуној мјери до изражаја и у конкретном рјешавању ових проблема у срезу беранском, у току и непосредно послије поновног освајања ове територије од италијанско-четничких снага. У тадашњим, политички веома неповољним и сложеним условима, ОК Колашин и МК Беране су договорили заједнички став, о организованом раду на прикупљању и упућивању на слободну партизанску територију свих комуниста и партизана из овог среза (изузев малог броја чланова КПЈ, остављених са одређеним задацима) у циљу даље настављања сружане борбе против непријатеља. На реализацију овог задатка тих дана била је усредсређена њихова укупна политичка пажња и активност.

На темељу ове и овакве политике, а у настојању да се она у промијењеним и погоршаним општим условима што досљедније и успјешније остварује, партијска руководства и организације водили су организовану и смишљену, отворену и конкретну политичку борбу против упорног настојања непријатеља да на разне начине и разним средствима подстиче и шири дух малодушности, дезорганизације и капитулантства међу партизанима. Повезано са овим, предаја бораца-партизана непријатељу жигосана је као морално-политички и војнички недостојан и недозвољен поступак у првом реду за чланове КПЈ. На основу заједничких ставова партијских руководства, комунисти су за сваки такав поступак били аутоматски искључивани из чланства својих организација.

На тој основи, партијске организације су идејно-политичким и васпитним радом у партизанским јединицама и примјерним држањем својих чланова изграђивале висок ратнички морал бораца НОР, као неустрашивих, досљедних и истрајних ратника за циљеве НОБ. На тај начин оне су успјеле да у маси бораца релативно брзо подигну на висок ниво борбеност, храброст и самопожртвовање. То су потврђивали и примјери изузетно храброг држања бораца. Тако су појединци који би се у току борбе лично нашли у најтежем положају завршавали самоубиством, само да би избјегли заробљавање и падање у руке непријатељу. С тим у

вези треба рећи да је касније у раду појединих партијских руководства било ријетких и изузетних примјера одступања од предњих принципа, али не на линији њиховог омекшавања, већ напротив — секташког заоштравања и претјеривања, што је довело до појединих грешака и извјесних неповољних политичких посљедица у неким срединама.

1. — Међу комунистима, односно партизанима, и у НОП-у у цјелини, долази до озбиљне политичке кризе

У оваквим општим политичким условима, као што је познато савременицима ондашњих догађаја у округу колашинском, а посебно у срезу андријевичком, паризански одред „Радомир Митровић“ покушавао је да са својих положаја код Матешева изврши чишћење К. Бара и тражио непосредно садејство, односно учешће, и андријевичког партизанског батаљона.

У том смислу штабу овог батаљона наредбе су истовремено упутили и штаб одреда „Радомир Митровић“ и штаб Комског одреда. Њему је наређено да се са својом јединицом најжитније упути према Трешњевику и што прије запосједне његов врх и да у садејству са јединицама комбинованог партизанског одреда „Радомир Митровић“ спроводи акцију чишћења четника на овом простору.

У циљу извршења предње наредбе, штаб батаљона одлучује да се сви борци брзо прикупе у Коњусима и да одмах крену са следећим распоредом и задацима: да полимска и андријевичка чета пођу у правцу Штавне и Трешњевика, а краљско-трепачка чета према Рудом брду и планини Лиси, и да координирано и заједнички војнички дејствују против четника на Трешњевику.

Послије доласка на Трешњевик 22. фебруара 1942. године борци андријевичке и полимске чете овог батаљона сами су водили доста тешку борбу са четницима, који су упорно настојали да се одрже на врху Трешњевика. Њихов положај био је отежан и због тога што је усљед напредовања четника и недостатка међусобних веза, као и других слабости, садејство (односно учешће) краљско-трепачке чете у овој борби изостало.

Послије погибије Милића Кељановића, политичког комесара андријевичке чете, и све јачег притиска четника, партизани су били присиљен да се повуку са Трешњевика и пођу у правцу Коњуха. Истовремено, борци краљско-трепачке чете, изненађени наступањем четника из разних праваца, без икакве везе са штабом батаљона и поред изричите наредбе штаба комбинованог партизанског одреда „Радомир Митровић“ да остану на свом положају, по одлуци своје команде и замјеника политичког комесара батаљона Баја Јојића (који се тада у чети нашао) повукли су се и са Лисе у правцу Колашина.

Познато је, такође, да је тих дана издајник Павле Ђуришић, командант Лимско-санџачких одреда, у сарадњи са организаторима четника у срезу андријевичком спроводио посљедње припреме за освајање слободне партизанске територије у овом срезу. Ђуришић је то логично сматрао битним предусловом остваривања свог плана за освајање Колашина. Обавијештен нешто раније о овом непријатељском плану, процјењујући да су снаге андријевичког партизанског батаљона недовољне и немоћне да се супротставе офанзивним плановима и акцијама четника. ОК је тражио од штаба Комског одреда хитно предузимање одговарајућих мјера ради извлачења Андријевичког партизанског батаљона са угроженог подручја и његово укључивање у остале партизанске снаге, које су се налазиле на положајима ближе Колашина. Убрзо смо добили одговор штаба Одред, у коме је речено да због неповољних промјена на партизанско-четничком фронту и у самом срезу андријевичком његово наређење о хитном повлачењу све јединице према Колашину није стигло до штаба батаљона.

Ово због тога што је у међувремену краљско-трепачка чета овог батаљона, на коју је курир штаба Одред био упућен, извршила покрет у правцу Колашина и курир није успио да се са њом повеже, а кад је продужио за Коњухе према штабу Батаљона — на путу је ухваћен и онемогућен од четника.

Освајањем среза андријевичког од стране четника, боље рећи формирањем четничког фронта према Колашину, као што се могло очекивати, пресјечене су све везе између већине бораца овог батаљона (краљско-трепачка чета овога батаљона, како је већ речено, налазила се у то вријеме на територији среза колашинског) и осталих партизанских снага у срезу колашинском, као и између ОК КПЈ Колашин (који је тада имао сједиште у Колашину) и МК КПЈ Андријевица. То је условило да гро бораца овога батаљона остане одсјечен и усамљен на окупираној територији и тако западне у веома тежак војнички положај.

Услјед привременог недостатка веза са МК КПЈ Андријевица, ОК КПЈ извјесно вријеме, разумљиво, није имао конкретнији увид у процес политичких промјена у овом срезу, нити пак у рад упартијског руководства и чланства КПЈ у тим условима, нарочито по питању тражења излаза за комунисте и за остале борце из тако тешког и опасног положаја.

Према нашем заједничком сјећању и сјећању преосталих чланова ондашњег МК, као и једног броја бораца партизанског батаљона, МК Андријевица, и штаб Андријевичког партизанског батаљона су новостворену војно-политичку ситуацију у срезу од првог дана оцјењивали као веома озбиљну и тешку, посебно за положај чланова КПЈ и партизана односно бораца Андријевичког партизанског батаљона, и у тражењу рјешења за настале проблеме имали су правилне политичке ставове. У том смислу они су предузимали бројне неуспјеле покушаје успостављања веза са ОК, војним руководством и партизанским јединицама у Ко-

лашину, односно у срезу колашинском, као и разне друге, такође безуспјешне кораке и мјере.

Послије свега тога, а у циљу договарања и утврђивања јединствених политичких ставова по питању очувања чланова КПЈ, односно партизана, и нстављања њихове активности у новонасталим условима, чланови МК и штаба партизанског батаљона одржали су 25. или 26. фебруара заједничку сједницу у селу Крајиштима (подручје Коњуха). На овом састанку они су закључили да и даље наставе са напорима ради повезивања са ОК КПЈ Колашин и штабом Комског одреда, у циљу договора о даљим војничким задацима партизана у овом срезу, односно тражења најбљег рјешења за њихово извлачење из непријатељског окружења. На сједници је, такође, веома јасно утврђен најважнији и најзначајнији политички став о обавезама и задацима чланова КПЈ и партизана у овој ситуацији. Закључено је да они остану и даље организовани и мобилни у својим јединицама и да наставе са својом војно-политичком активношћу на подручјима гдје за то још постоје услови.

Са предњим задацима упознат је укупан војнички састав ових чета (а то значи и сви чланови КПЈ и СКОЈ-а) на политичкој конференцији која је искључиво ради тога одржана.

Не треба посебно доказивати да су учесници ове сједнице приликом утврђивања предњих политичких ставова и задатака полазили, поред осталог, и од већ споменутог плана руководећих војно-политичких органа Црне Горе и Боке и округа колашинског о блиској акцији партизанских снага у циљу разбијања и уништења четника, односно о скором ослобођењу овога среза.

Непосредно послије ове сједнице, штаб батаљона је упутио андријевичку и полимску партизанску чету правцем Цецуне — Полимље, ради очувања и задржавања своје војничке контроле на том простору уколико то буде могуће и супротстављања четничким акцијама за његово освајање свуда гдје за то постоје услови.

Извршавајући добијене задатке, и то на подручју села из којих потичу, борци ових чета су извјесно вријеме, углавном доста успјешно, одолијевали негативним политичким притисцима и утицајима, који су у условима четничке офанзиве били знатно ојачали.

У међувремену, ланчано су настојале и почеле да дјелују бројне неповољне политичке околности, које су убрзо довеле до одлучујућих политичких промјена са тешким и далекосежним посљедицама за партизански батаљон и његове борце, за партијску организацију и њено чланство, и за укупне политичке односе у овом срезу. У том смислу као најбитније, прије свега, треба истаћи сљедеће:

И поред обостраних упорних настојања и разноврсних покушаја, везе између МК КПЈ Андријевике и штаба Андријевичког партизанског батаљона, с једне, и ОК КПЈ Колашин и Ком-

ског одреда, с друге стране, привремено се нијесу могле успоставити.

Четници су у том периоду започетом офанзивом успјели да релативно бројне партизанске снаге које су браниле слободну територију, а то значи и Колашин, нападну и присиле на повлачење и тако освоје читаву територију среза колашинског на десној обали Таре, као и сам Колашин.

Истовремено, и у непосредној вези са четничким успјесима оствареним у борби противу партизана и даљим разбуктавањем грађанског рата на овом подручју, појавила се и прва озбиљна политичка криза и опасност за партијску организацију и партизански батаљон у овом срезу. Наиме, убрзо послјије освајања Колашина од стране четника, краљско-трепачка чета овог батаљона самовољно напушта партизански фронт код Мојковца и без одобрења се враћа у свој крај, послјије чега се њени борци масовно пријављују и предају четницима.

Тих дана је, исто тако неочекивано, дошло и до повратка у овај срез веће групе партизана са подручја Коњуха, у којој су се налазили и неки чланови МК и штаба партизанског батаљона, са напорног и безуспјешног пута у циљу преласка на слободна партизанску територију.

Ова група је, наиме, послјије поменуте заједничке сједнице партијског и војног руководства среза у Крајиштима, и по неповољним временским условима (четничка офанзива, велики снијег), пошла преко планинског масива испод Комова у циљу преласка на слободну територију Куча и повезивања са ПК КПЈ и Главним штабом НОПО за Црну Гору и Боку.

У међувремену је, на жалост, дошло до неповољне промјене политичких прилика у Кучима. У њима је организовано и једновремено букнула и загосподарила четничка издаја и успостављена њихова власт. Прозебли и веома уморни, радосни и охрабрани што послјије свега доживљеног стижу на слободну партизанску територију, партизани су били изненађени и збуњени када су по долску у прва села у Кучима дочекани пушчаном ватром уз бројне и гласне позиве осталим четницима за мобилизацију. Угрожени опасношћу опкољавања и уништења, партизани су били принуђени да се повлаче према планини, а одмах затим и да се враћају у свој крај, и то истим правцем којим су и дошли.

Велики, неповољан морално-политички утицај на чланове КПЈ, односно партизане, и политичке прилике у овом крају имала је и чињеница што су, послјије значајних четничких војних успјеха у борби са партизанима на фронту код Колашина, четници из среза андријевичког почели са спровођењем масовног терора на присталицама НОП, као и организованим трагањима и потјерама за партизанима у овом срезу.

У таквим, из основа измијењеним војно-политичким приликама, у битно другачијим и врло тешким општим условима и под

сталним негативним политичким притиском малограђанске етихије, највећи број чланова КПЈ и СКОЈ-а, односно партизана, у овом срезу није био спреман на ризике и самоодрицања потребна за настављање борбе у новим условима.

У крајње заоштреним и врло сложеним условима НОР-а, који су их озбиљно заплашили, они су се у тражењу најповољнијих и најмање опасних излаза за себе, у огромној већини, себично и самовољно определили за напуштање оружане борбе, што је са идејно-политичког, војничког и моралног становишта било недозвољено и крајње штетно. Управо, највећи број чланова КПЈ и партизана је занемарио и потпуно игнорисао поменуте политичке ставове МК и штаба партизанског батаљона и одлучио се за напуштање својих партијских организација, односно својих партизанских јединица, или тачније речено: за пријављивање и предају непријатељу.

Њиховом предајом партијска организација у овом срезу запала је у највећу и најдубљу организационо-политичку кризу. Истовремено, и из истих разлога, дошло је до распадања и нестајања партизанских чета, а самим тим и до ишчезавања и губитка Андријевичког партизанског батаљона. Управо, поред чланова МК и штаба батаљона, остао је релативно мали број чланова КПЈ и партизана у овом срезу, који се овом приликом нијесу предали непријатељу и који су наставили оружану борбу у герили. Масовна предаја комуниста, односно партизана, имала је врло тешке, далекосежне и вишеструке неповољне политичке посљедице по организациону чврстину, акциону способност и укупно дјеловање НОП-а у овом срезу.

Наглој и масовној предаји чланова КПЈ и партизана овом приликом, као што је познато, допринијела је, поред осталог, подла и вјешта политика и тактика непријатеља, срачуната на релативно лаку и тиху политичку ликвидацију партијске организације, партизанских јединица и њихових бораца — појединачно. Она је јасно и видно дошла до изражаја у релативно благом односу и поступку непријатеља према највећем броју комуниста и осталих партизана приликом предаје.

У том смислу карактеристично је, и политички врло интересно, напоменути да је релативно мали број партизана који су се овом приликом предали био хапшен, осуђиван на робију, интернацију или смрт. Касније, са заоштравањем борбе између НОП-а са једне и четника и окупатора са друге стране непријатељи су, разумљиво, спроводили окрутнију и оштрију политику, уз масовно хапшење и разноврсно кажњавање активних бораца и осталих припадника НОП-а у овом срезу.

2. — О такозваној „привременој легализацији“ чланова КПЈ и партизана или „легализацији активиста“ у срезу андријевичком почетком 1942. године

Уважавајући све тешкоће које су се поменути развико догађаја јавиле у настављању НОБ-а у овом срезу, ипак се не може правдати предаја комуниста, односно бораца НОР-а непријатељу, како то сада чине појединци и групице, говорећи и пишући о томе као о тобожњој „привременој легализацији“ чланова КПЈ и партизана“, односно „легализацији активиста“. Ово у првом реду из следећих разлога:

а) У политичкој оцјени овог питања смијешно је и бесмислено доказивати, кад су у питању ови људи, да се не ради ни о каквим припадницима илегалних политичких, војничких и других организација који у промијењеним политичким условима излазе из илегалности и на нов начин организују и развијају своју активност. Напротив, овдје се у суштини ради о битно другачијем политичком питању. Наиме, ради се о припадницима авангарде југословенског револуционарног покрета — члановима КПЈ — чија је Партија постала организатор и руководилац НОБ-а наших народа. У питању су, даље, борци НОПО — оружане силе НОПЈ, који су у дотадашњим вишемјесечним борбама својом смјелошћу и беспрекорним јунаштвом, као и својим успјесима и побједама у борби против окупатора и домаће контрареволуције, изборили не само формалну легалност за себе већ и завидан војно-политички положај, углед и политички ослонац не само у широким народним масама у нашој земљи већ и код дијела напредне свјетске јавности. Насупрот томе, они, и поред тога што су били припадници тих истих славних партизанских јединица ангажованих у НОБ-у на живот и смрт, самовољно су потражили олакшање и излаз из ратних тешкоћа и опасности у предаји непријатељу, односно у краћем или дужем напуштању НОР. То се догађа у вријеме када партизанске снаге у Црној Гори, и у нашој земљи у јужелини, без колебања, повећаним и знатно већим напорима и жртвама настављају да се успјешно боре са неупоредиво јачим војним снагама непријатеља.

Према томе, овдје се не ради ни о каквој „легализацији“ чланова КПЈ и под овом или оном фирмом, већ о томе да су они у погоршаним општим условима борбе, под притиском непријатељске силе, због малодушности и других слабости, посустали у оружаном борби и предајом непријатељу исту напустили.

б) С друге стране, предаја чланова КПЈ, односно партизана непријатељу извршена је супротно основном политичком ставу МК Андријевица и ОК КПЈ Колашин. Према томе, ова предаја ни са партијског становишта није била дозвољена, нити пак одобрена. Због тога се политичка одговорност за њу не може преносит са појединаца на мјесно или које друго партијско руководство, нити се на тај начин она може правдати.

Ово утолико прије што се зна да је тај исти МК, који је, по садашњим тврдњама појединаца, у поменутој ситуацији, тобоже објавио демобилизацију организација и чланова КПЈ, односно партизана, званичним ставом којим се сугерише и одобрава предаја или, како неки кажу, „привремена легализација“, све њих који су се тада предали сматрао аутоматски искљученим из чланства Партије. И појединцима, који на већ поменути начин желе да објасне предају, као и онима који су због ње били искључени из КПЈ, добро је познато да је сваки кажњени члан КПЈ, уколико је то својим радом и држањем заслуживао, касније био поново, и то појединачно, приман у КПЈ. Треба такође рећи да највећи број чланова КПЈ и партизана који су се овом приликом предали, укључујући и оне који су убрзо послје тога наставили да раде за НОП, у првом послератном периоду није званично тражио признавање континуираног партијског стажа и борачких права, оцјењујући да због предаје на то немају право. Посебно треба рећи да је политички некоректно и недозвољено што појединци након толико времена, кад су, сем двојице, сви остали чланови ондашњег МК или погинули у рату или умрли послје рата, сада разним политичким конструкцијама и фалсификовањем чињеница покушавају да ревидирају политички иначе исправне ставове МК Андријевица у поменутом периоду НО рата, и то у намјери да се оправдају и рехабилитују грешке појединаца почињене у поменутом периоду јавно и на општепознати начин.

Кад о свему овоме говоримо, ми се задржавамо, односно ограничавамо, искључиво на питању како је дошло до предаје (или, како то извјесни појединци кажу, „привремене легализације“) чланова КПЈ и партизана или „активиста“. Ми при томе, разумљиво, не потијењујемо велике тешкоће и опасности тадашњег политичког момента. Напријед реченим такође не доводимо у питање част и људско достојанство бораца који су се тада предали, а који су успјели да ове људске вриједности тада сачувају, нити пак истину о позитивном политичком држању, раду и доприносу народнослободилачкој борби највећег броја ових људи у каснијем периоду.

Исто тако, изнесеним мишљењем о овом питању не тврдимо да тада није било појединаца који су одлуком партијског руководства и штаба батаљона због политичких потреба и по задацима, на овај или онај начин, враћени у своја села, односно у четничку организацију. Познато нам је, такође, да је тада, а и касније у току НОБ-а, било појединих чланова КПЈ и партизана који су из личног опортунизма на своју руку савјетовали појединцима, нарочито политички мање познатим члановима КПЈ и партизанима односно герилцима, да се пријављују и предају непријатељу, са образложењем да им, наводно, лично не пријети никаква опасност. Такви су и данас, из истог разлога, боље рећи због таквог свог држања и таквих својих поступака у НОР-у, по

правилу најгласнији и најодлучнији заступници браниоци става „тобоже одобреној, а самим тим и политички дозвољеној „привременој легализацији“.

в) И, најзад, теза о „привременој легализацији активиста“ или чланова КПЈ и партизана је измишљена и историјски нетачна и садржи погрешну и неистиниту оцјену окупаторско-четничке власти.

Правим историчарима и савременицима ових догађаја не треба ваљда доказивати да у условима окупаторско-четничке власти није могло бити ни говора о легализацији чланова КПЈ и партизана. Комунисти, односно борци НОР-а, били су у то вријеме стављени ван закона, и у случају хватања, односно заробљавања, често су најстроже, односно смрћу кажњавани. То значи: бесмислено је, нереално и нетачно говорити о привременој или било каквој легализацији комуниста и партизана, као припадника односних организација, под окупаторско-четничком влашћу.

С друге пак стране, свака одлука појединог комунисте и партизана о пријављивању и предаји непријатељу, и стицању статуса легалног грађанина под окупацијом, изузимајући оне којима је суђено, повлачила је по правилу за собом — плаћање скупе политичке цијене непријатељу. Италијани и четници су, наиме, од свих таквих тражили предају оружја и лојално држање према њиховој власти и организацији, као и обећања, у разним формама, односно изјаве, о трајном напуштању револуционарних организација којима су до тада припадали и свих обавеза које су за њих из тога произлазиле, а доста често и о приступању четничкој организацији итд.

Тачно је да се о легализацији комуниста, односно партизана, предајом непријатељу може говорити, али само тако да су они као дотадашњи непомирљиви идеолошко-политички противници окупатора и његових помагача и припадници њима непријатељске војске (народноослободилачких партизанских одреда), боље рећи као њихови највећи ратни противници, предајом тражили и добили политичко-правни статус поробљеног грађанина, обичног поданика окупаторско-четничке власти, а не, како то појединци желе да представе и докажу, политички положај активиста НОБ-а, бораца-револуционара. Друго је, и посебно, питање то што су појединци и у таквим условима могли да раде за НОП и што је већина њих нешто касније исто чинила. Разумљиво, они су то могли и остваривали само као нелегални чланови КПЈ и СКОЈ-а, као активисти НОП, и то претежно илегалном активношћу, све до поновног ступања у оружану борбу.

3. — *О повратку краљско-трепачке чете Андријевичког партизанског батаљона са фронта код Мојковца у своју општину, и о њеном расформирању*

Ондашњим борцима-партизанима овога среза веома је добро познато да је прије четничког освајања Колашина, односно у вријеме четничке офанзиве на срез андријевички, краљско-трепачка чета, одвојена од главнине свога батаљона, напустила територију овога среза, повукла се у правцу Колашина и прикључила партизанским снагама у срезу колашинском. Она је са осталим партизанским јединицама учествовала у борби за одбрану Колашина, Послије освајања од стране четника овога мјеста, чета наставља своју војничку активност против непријатеља на сектору Колашин — Мојковац.

Послије неколико дана проведених на фронту, код доброг дијела укупног војничког састава ове чете јавио се чврст и одлучан захтјев за повратак на територију овога среза. Основни политички мотив и разлог за овакав захтјев била је, како се говорило, потреба наводног даљег настављања оружане борбе против непријатеља у свом крају. Међутим, територија читавог среза андријевичког у то вријеме, како је већ раније речено, била је поново освојена од Италијана и четника, што је отежало и учинило готово немогућим састављање оружане борбе мањим војним јединицама на том подручју.

Узимајући озбиљно поменути захтјев, односно испољена политичка колебања доброг дијела припадника ове чете, да у саставу осталих партизанских снага на овом фронту настави борбу против непријатеља, а плашећи се да би реализовање тога захтјева сигурно представљало и крај постојања ове партизанске јединице. Милутин Лакићевић, политички комесар Комског народноослободилачког партизанског одреда, који се у то вријеме налазио на овом сектору фронта, лично је политички утицао на људство ове чете да одустане од захтјева о повратку, и на тај начин настојао да умањи политичке посљедице дјеловања колебаљиваца међу њима. Управо, он је инсистирао и тражио да се чета што боље политички и војнички оспособи и припреми за успјешно извршавање својих непосредних задатака на овом дијелу фронта.

Истовремено, Милутин је за политички рад у овој чети у том смислу ангажовао и извјесне познате и утицајне партијско-политичке функционере који су се тада налазили на овом подручју. Поред осталих, таква задужења су добили и чланови бироа партијске организације беранског партизанског батаљона „Милош Малишић“ — Мика Пипер, Радомир Коматина, Радивоје Вукићевић и Радоња Голубовић. И они су у контактима и разговорима покушавали да партизанима ове чете објасне колико је политички и војнички нереална и ризична њихова замисао, настојећи да их одврате од намјере за повратак. Међутим, све што

је предузето и учињено у том смислу није утицало и није помогло. Надвладала су испољена расположења да се чета врати у свој крај, и она је у пуном саставу (повећана са још једним бројем партизана и војно-политичких и партијских функционера овога среза који су се тада ту затекли, иако организационо њој нијесу припадали) самовољно, без ичијег одобрења, напустила фронт и пошла у правцу среза андријевичког.

Предњу оцјену с овој чети, као и информацију о неуспјелом покушају повезивања штаба Комског одреда са штабом Андријевичког партизанског батаљона прије напада четника на Колашин, дао је у оквиру свога политичког извјештаја Милутин Лакићевић, политички комесар Комског народноослободилачког партизанског одреда, на савјетовању руководећих војно-политичких и партијских кадрова комбинованог одреда „Радомир Митрвић“ и Комског одреда, које је, уз сагласност и помоћ делегата ПК КПЈ за Црну Гору и Боку, крајем фебруара или почетком марта 1942. године организовао ОК КПЈ Колашин на Црквини код Колашина, а у чијем раду смо учествовали и ми, чланови ондашњег ОК.

У дискусији о овом питању на савјетовању је, поред осталог, констатовано да је командир ове чете, нешто раније, због опортунизма у извршавању партијских задатака, одлуком МК-а био партијски кажњен искључењем из КПЈ и смјењивањем са функције у овој чети. Међутим, због спорости у раду, као и политичких тешкоћа и слабости у овој јединици, партијска организација чете ову одлуку МК није спровела, што је према тадашњој оцјени дијелом допринијело оваком политичком држању и поступку бораца ове чете.

Поменуто оцјену штаба Комског одреда о овом питању увјерљиво потврђује и сама чињеница да су се готово сви борци поменуте чете по доласку на планину изнад својих села појединачно или у групама разишли својим кућама, а одмах затим масовно пријавили и предали непријатељу. Предаја преосталих бораца наставила се без прекида. Послије завршеног процеса предаје одржали су се само ријетки појединци међу њима, који су остали у шуми и наставили да се боре у герили. Као што се види, самовољан повратак бораца ове чете са партизанског фронта у свој завичај није послужио даљем настављању НОБ-а — како су појединци обећавали и најављивали када су повратак припремали и тражили — већ је, као што се предвидјело и оцјењивало, довео до распада и нестанка ове партизанске јединице.

Према томе, није тачно, а самим тим ни истинито, то што сада појединци пишу и говоре, тврдећи како је краљско-трепачка чета Андријевичког партизанског батаљона тада враћена у непријатељску позадину по задатку и одлуком руководећих војно-политичких органа колашинског округа. Напротив, права и потпуна истина о овом питању садржана је у већ поменутом званичном извјештају и датој оцјени штаба Комског партизанског одреда.

На крају треба рећи да су напријед наведене чињенице довољно јасне и конкретне и да пружају поуздану политичку основу за оцјену шта је права истина о поменутиим догађајима и спорним питањима, а што су покушаји њиховог неистинитог приказивања и тумачења, односно намјерног или ненамјерног извртања историјских чињеница.

Београд, 15. XI 1975. године

Чланови ондашњег ОК КПЈ за округ Колашин
1. Јефто-Чајо Шћепановић, политички секретар
Чланови: 1. Ђорђе-Ђоко Пајковић и 2. Ђоко
Вујшевић